

CZU: 657.6:005.35

ANALIZA STRATEGICĂ A ROLULUI AUDITULUI INTERN ÎN OPTIMIZAREA GUVERNANȚEI CORPORATIVE

Elena PETREANU

Universitatea de Stat din Moldova

În prezenta lucrare este abordat subiectul privind guvernanța corporativă, fiind elucidate particularitățile aplicării guvernanței corporative în entitățile din sectorul corporativ al Republicii Moldova. De asemenea, este analizat rolul auditului intern în cadrul acesteia.

Cuvinte-cheie: *audit intern, guvernanță corporativă, sector corporativ, cod de guvernanță corporativă.*

STRATEGIC ANALYSIS OF THE ROLE OF INTERNAL AUDIT IN OPTIMIZATION OF CORPORATE GOVERNANCE

The paper addresses the subject of corporate governance, including the elucidation of the peculiarities of the corporate governance application in entities from the corporate sector of the Republic of Moldova. It also analyses the role of internal audit within it.

Keywords: *internal audit, corporate governance, corporate sector, corporate governance code.*

Introducere

Actualmente, pe plan internațional se atestă o creștere a interesului față de guvernanța corporativă, față de rolul auditului intern în cadrul acesteia. În același timp, pentru majoritatea entităților din Republica Moldova conceptul guvernanței corporative și implicațiile acesteia rămân necunoscute. După cum menționează autoarea L. Platon [1], subiectul guvernării corporative încearcă să se impună mediului de afaceri autohton, însă a atras atenția companiilor și investitorilor când Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF) a inițiat un Cod menit să determine companiile să adopte politici etice și transparente în activitate.

În aceste circumstanțe, considerăm oportun de a examina conceptul guvernanței corporative, principiile, modelele, elementele constitutive și interacțiunea dintre acestea, de asemenea particularitățile aplicării guvernanței corporative în entitățile din sectorul corporativ al Republicii Moldova. O atenție sporită în cercetare revine auditului intern în contextul guvernanței corporative. Interesul față de cercetarea în domeniu este motivat de actualitatea conceptului nominalizat și, în același timp, de semnificația unei conduceri eficiente a entităților în contextul transformărilor dinamice la nivelul economiei mondiale.

Sinteza definițiilor guvernanței corporative și principiile de bază ale acesteia

În demersul nostru am pornit de la internațional la național în pofida faptului că guvernanța corporativă își are originile în teoria și practica economică internațională.

Este necesar să menționăm că termenul „guvernanță corporativă” a apărut în limbajul comun în anii 1970 în SUA, când s-a declanșat scandalul Watergate, deci când s-a descoperit implicarea companiilor americane în politică, prin contribuții acordate diferitor partide politice [2]. Conceptul dat a fost influențat pe rând de medii economice bazate pe proprietate familială, capital bancar, investitori instituționali sau societăți anonime, medii dinamizate de scandalurile de răsunet care au avut loc în timp. În același timp, conceptul de guvernanță corporativă continuă să fie într-un proces de adaptare la cerințele unei economii moderne, la globalizarea tot mai evidentă a vieții sociale și, totodată, la necesitățile de informare a investitorilor și a terțelor părți interesate în activitatea companiilor [3].

În cadrul prezentei cercetări, am studiat mai multe interpretări ale conceptului de guvernanță corporativă pe care le-am selectat și prezentat în Tabelul ce urmează.

În urma analizei conceptului de guvernanță corporativă prezentat în literatura de specialitate străină și în reglementările organizațiilor internaționale am ajuns la concluzia că, la momentul de față, nu se regăsește o noțiune unanim acceptată. Această concluzie este întărită și de rezultatele studiilor efectuate de către cercetătorii străini, inclusiv de cei din România, printre care l-am putea menționa pe M. Ghiță, care într-o manieră profesionistă prezintă conceptul de guvernanță corporativă și evoluția acestuia.

Tabel

Conținutul conceptului de guvernare corporativă

Nr. d/o	Sursa	Conținutul conceptului
1	Cadbury Report	Guvernarea corporativă reprezintă sistemul prin care companiile sunt conduse și controlate. Guvernarea corporativă înseamnă acceptarea de către managerii companiilor a drepturilor acționarilor, care sunt de neînstrăinat în fața administratorilor acesteia.
2	IIA	Guvernarea este o combinație de procese și structuri implementate de Consiliu în scopul informării, supravegherii, conducerii și monitorizării activităților organizației către atingerea obiectivelor acesteia.
3	Banca Mondială	Guvernarea corporativă reprezintă un set de legi, norme, regulamente și coduri de conduită adoptate în mod voluntar, care permit unei firme să atragă resurse umane și materiale necesare activității sale și-i oferă totodată posibilitatea de a desfășura o activitate eficientă, care să genereze plusvaloare pe termen lung pentru acționari, grupuri de interese și pentru societate în ansamblu.
4	Codul belgian de guvernare corporativă	Guvernarea corporativă reprezintă reguli prin care firmele sunt controlate și administrate.
5	OECD	Guvernarea corporativă reprezintă: <ul style="list-style-type: none"> ▪ un set de relații între managementul societății, Consiliul de administrație, acționarii săi și alte grupuri de interese în societate; ▪ structura prin care se stabilesc obiectivele societății și mijloacele pentru realizarea acestor obiective și pentru monitorizarea performanțelor; ▪ sistemul de stimulente acordate Consiliului de administrație și conducerii pentru a mări obiectivele care sunt în interesul societății și al acționarilor și pentru a facilita monitorizarea, încurajând în acest fel firmele să-și utilizeze resursele într-un mod cât mai eficient.
6	IFAC	Guvernarea corporativă reprezintă un ansamblu de practici ale Consiliului de administrație și ale managementului executiv, exercitate cu scopul de a asigura direcțiile strategice de acțiune, atingerea obiectivelor propuse, gestiunea riscurilor și utilizarea responsabilă a resurselor financiare.
7	N.Feleașă ș.a.	Guvernarea corporativă reprezintă un ansamblu de „reguli ale jocului” prin care companiile sunt gestionate intern și supervizate de Consiliul directorilor, cu scopul de a proteja interesele tuturor părților participante.
8	A.Shleifer, R.Sishny	Guvernarea corporativă se referă la modul în care furnizorii de fonduri ai unei companii se asigură că-și vor primi beneficiile convenite de pe urma investițiilor făcute.

Sursa: Elaborat de autor.

Sinteza definițiilor guvernării corporative relevă faptul că cea mai completă este definiția prezentată de Organizația Internațională de Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD).

După cum vedem, definiția prezentată exprimă clar interacțiunea dintre entitatea economică cu mediul intern (acționari, angajați) și cu mediul extern al acesteia (furnizori, creditori, societatea în ansamblu), de asemenea relația dintre mediile nominalizate și structura de conducere a entității. Tot OECD a elaborat principiile de bază ale guvernării corporative, care au fost recunoscute în anul 1999 de către Forumul Pentru Stabilitate Financiară ca fiind una din cele 12 condiții de bază pentru stabilitatea sistemelor financiare. În Figura 1 prezentăm principiile de bază elaborate de OECD.

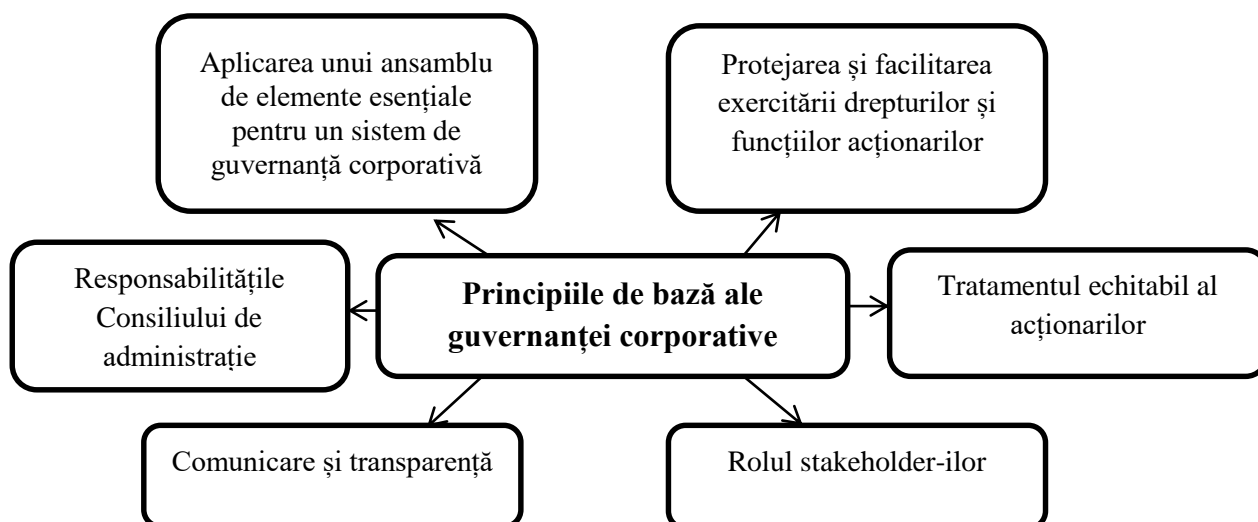

Fig.1. Principiile de bază ale guvernancei corporative.

Sursa: Elaborată de autor în baza OECD [4].

În pofida semnificației principiilor guvernancei corporative pentru aplicarea în practica entităților economice din sectorul corporativ din Republica Moldova, considerăm oportun de a etala succinct conținutul acestora.

1. *Aplicarea unui ansamblu de elemente esențiale pentru un sistem de guvernance corporativă.*

Guvernance corporativă trebuie să susțină transparența și eficiența piețelor, în care există o delimitare clară a responsabilităților între autorități, organe de reglementare și conducerea entităților.

2. *Protejarea și facilitarea exercitării drepturilor și funcțiilor acționarilor.* Guvernance corporativă trebuie să protejeze și să faciliteze drepturile și funcțiile acționarilor. Drepturile care urmează a fi protejate sunt: dreptul la înregistrarea ca acționar/asociat; dreptul la informații relevante despre activitatea entității, inclusiv despre modificările din cadrul entității: modificări ale statutului, emiterea de acțiuni noi; dreptul de a participa și vota în cadrul adunărilor generale ale acționarilor; dreptul de a primi dividende; dreptul la alegerea consiliului societății etc.

3. *Tratamentul echitabil al acționarilor.* Conform acestui principiu, toți acționarii societății trebuie să beneficieze de un tratament echitabil, inclusiv acționarii minoritari sau străini.

4. *Rolul stakeholder-ilor.* Guvernance corporativă trebuie să recunoască dreptul tuturor stakeholder-ilor (persoanelor cu interese în entitate, dar nu neapărat să fie acționari/asociați) stabilite prin lege sau contracte și să susțină cooperarea dintre societate și astfel de persoane în privința creării plusvalorii, locurilor de muncă etc.

5. *Comunicare și transparență.* Guvernance corporativă trebuie să asigure ca toate informațiile aferente activității societății să fie dezvăluite la timp și prin intermediul unor canale de comunicare eficiente. Avem în vedere informațiile cu privire la situația financiară, performanța, structura acționariatului, obiectivele entității, politica de remunerare a membrilor Consiliului de administrație, tranzacțiile cu părțile afiliate, riscurile cu care se confruntă entitatea, aspecte legate de angajați.

6. *Responsabilitățile Consiliului de administrație.* Guvernance corporativă trebuie să asigure conducerea strategică a societății, o monitorizare adecvată a managementului de către Consiliul de administrație. Membrii Consiliului trebuie să acționeze în interesul societății și al acționarilor și urmează să aplice standarde de etică ridicate.

În același timp, trebuie să menționăm că din cauza neglijării principiilor guvernancei corporative, în ultimul timp au izbucnit o serie de scandaluri financiare de răsunet, care au cuprins deopotrivă Statele Unite ale Americii (SUA) și Europa. Acestea au declanșat nemulțumiri imense din partea acționarilor, investitorilor, a angajaților companiilor și, nu în ultimul rând, a societății în ansamblu.

Fiecare colaps major a fost urmat de o revizuire reformatoare a cadrului normativ și completarea cu legi noi a vidurilor legislative identificate atât în Europa, cât și în SUA. Sarbanes-Oxley Act, reformarea Directivelor Corporative (Company Law Directives), Dodd-Frank Act sunt doar câteva dintre reacțiile legislative la turbulențele resimțite la sfârșitul primei decade a secolului XX. Toate acestea confirmă că guvernele și autoritățile

de supraveghere și-au focusat atenția asupra stabilirii unui sistem mai eficient de guvernare corporativă. În acest context, susținem opinia cercetătorului A.Morariu care menționează că guvernarea corporativă cuprinde instituțiile publice și private ale unei țări, care guvernează împreună relațiile dintre oamenii care administrează corporațiile și toți cei care investesc în corporațiile din țara respectivă [5].

Un exemplu elocvent al efectelor guvernării corporative deficiente și al unei supravegheri neadecvate de către autoritatea monetară este cazul celor trei bănci comerciale lichidate din Republica Moldova (Banca de Economii S.A., B.C. „Banca Socială” S.A., B.C. „Unibank” S.A.). Până în iunie 2015 Banca Națională a Moldovei (BNM) a oferit împrumuturi de urgență garantate de Guvern pentru reabilitarea acestor trei bănci într-un volum echivalent cu 27,1 la sută din produsul intern brut (PIB). Aceste credite au fost acordate fără o evaluare prealabilă a riscurilor de recuperare de către autorități. Ele nu au fost rambursate de către bănci, influențând în mod semnificativ bugetul de stat, deoarece costurile de reabilitare a băncilor vor fi suportate de contribuabili. Mai mult, de la sfârșitul lui octombrie 2014 până la sfârșitul lunii iunie 2015, BNM a vândut 862,34 milioane de dolari SUA din rezervele valutare (ceea ce a redus rezervele cu 32,5%), aproximativ două treimi din aceste vânzări s-au produs ca urmare a intervențiilor la Banca de Economii S.A. și la B.C. „Banca Socială” S.A. Ca urmare, pe parcursul primului semestru al anului 2015 moneda națională s-a depreciat brusc cu 20% față de dolarul american. Ca urmare a acestei depreciere, datoria de stat externă în lei a crescut cu 28,8%. Inflația a crescut ajungând la rata de 13,6% în decembrie 2015, depășind astfel nivelul țintă de inflație stabilit de BNM (5% +/- 1,5%). Costurile generate de deprecierea monedei naționale, reflectate prin erodarea valorii depozitelor bancare și scăderea nivelului de trai, sunt suportate în prezent de către populația țării [6].

Totodată, trebuie să recunoaștem că guvernarea corporativă reprezintă un aspect central și dinamic al realității economice, fiind din ce în ce mai prezent în numeroase state ale lumii [7]. De asemenea, reprezintă un element-cheie pentru îmbunătățirea eficienței economice și stabilirea unui climat de investiții atractiv. Printre cele mai importante beneficii ale implementării unor standarde înalte de administrare a companiilor se enumără: utilizarea eficientă a resurselor, scăderea costului capitalului pentru firme, creșterea încrederii investitorilor datorită diminuării sensibile a atitudinii discreționare a managerilor și reducerea nivelului corupției. La polul opus, o slabă guvernare corporativă distorsionează alocarea eficientă a capitalului în economie, frânează investițiile străine și reduce încrederea deținătorilor de capitaluri.

Susținem opinia [8] potrivit căreia guvernarea corporativă reprezintă o problemă importantă nu doar pentru entitățile economice, dar și pentru societate în ansamblu. Modul în care entitățile sunt gestionate, deciziile luate și valorile pe care le dețin trimit semnale clare cu privire la rolul și funcțiile lor în societate.

În aceste circumstanțe, considerăm oportun de a examina modelele de guvernare corporativă pe plan internațional și implicările acestora pentru organizarea și implementarea principiilor guvernării corporative pentru entitățile din sectorul corporativ din țară.

Analiza literaturii de specialitate denotă că în practica internațională s-au conturat mai multe modele de guvernare corporativă. Cele mai caracteristice și care au fost unanim acceptate sunt modelul anglo-saxon și modelul german.

Modelul de guvernare corporativă anglo-saxon este predominant în SUA, Marea Britanie, Australia, Canada și China. Modelul dat este orientat spre o piață bine dezvoltată, accent punându-se pe concurență. Acesta se caracterizează printr-un acționariat dispersat și o concentrare minimă a forței financiare, iar puterea este strict exercitată de către manageri. Acționarii sunt considerați „agresivi și revoluționari” [2] în scopul accelerării implementării unor politici eficiente și sunt cointeresați să reorganizeze rapid subdiviziunile care nu aduc profit și să finanțeze activitățile profitabile. Elementul pozitiv al acestui model este asigurarea mobilității investițiilor și plasării lor din domeniile neeficiente și aflate în stagnare în cele care se dezvoltă eficient. O latură negativă a acestui model este focalizarea excesivă asupra profitabilității în detrimentul dezvoltării și implementării strategiilor de dezvoltare.

Modelul de guvernare corporativă german se bazează pe concentrarea înaltă a capitalului, însă, spre deosebire de modelul american, se manifestă prin faptul că acționarii majoritari sunt legați de corporație prin interese comune și iau parte la conducerea și controlul entităților și sancționează managementul pentru calitatea deciziilor, acordă o atenție semnificativă intereselor salariaților și altor parteneri ai companiei. Avantajul acestui model constă în faptul că acționarii sunt orientați spre o strategie pe termen lung și stabilitate în afaceri. Pe de altă parte, ei nu sunt flexibili la luarea unor decizii prompte legate de lichidarea unor segmente ineficiente ale businessului. Alt neajuns constă în faptul că nu reușește să protejeze acționarii minoritari. Modelul descris se regăsește în Germania, Japonia și în alte țări din Europa continentală.

Trebuie să menționăm că o particularitate a modelului german constă în aplicarea principiului co-determinării, conform căruia salariații fac parte din Consiliul de supraveghere, având și o putere de control asupra activității managementului.

În Republica Moldova predomină modelul bazat pe concentrarea înaltă a capitalului. Conform datelor anuale ale CNPF, în fiecare din societățile pe acțiuni din republică (în cca 50% din societăți evidența acțiunilor o țin registratorii), există câte un acționar care deține peste 50% din acțiunile societății și, în general, ține sub control activitatea acesteia. În alte societăți pe acțiuni (cca 49%) există acționari care dețin de la 25% la 50% din pachetul de acțiuni într-o societate. Totodată, în fiecare societate pe acțiuni există un acționar, doi și mai mulți acționari care dețin de la 5% până la 25% din acțiuni [9].

În concluzie, putem menționa că modelul de guvernanta corporativă diferă de la o țară la alta și nu poate exista un model unic acceptat, în pofida nivelului de dezvoltare economică, a legislației în vigoare, a particularităților atât politice, cât și culturale. Susținem opinia lui B.Bowman, președintele Comitetului de Guvernanta Corporativă al Camerei de Comerț Americane în România [10], care consideră că fiecare structură este unică și, pe cale de consecință, modelul de guvernanta corporativă pe care îl va implementa va fi influențat de particularitățile companiei.

Totodată, principiile guvernantei corporative emise de OECD pot servi ca elemente de bază pentru orice model de guvernanta corporativă, inclusiv pentru Republica Moldova. În același timp, trebuie să precizăm că, pe plan mondial, există totuși o tendință pe termen lung de stabilire a standardelor globale care sunt determinate de mediul de afaceri internațional globalizat.

Sinteza cadrului legal existent și a publicațiilor de specialitate ne permite să evidențiem evoluția și particularitățile guvernantei corporative în Republica Moldova. Astfel, în anul 2003 Guvernul a aprobat Concepția administrării corporative a întreprinderilor din economia națională [11]. Obiectivul Concepției consta în perfecționarea sistemului de administrare corporativă din Republica Moldova, orientându-l spre principiile și cerințele internaționale ce și-au conturat eficiența în multe state cu economii de piață dezvoltate și în țările care constituie fundamentul relațiilor de piață.

O particularitate a evoluției guvernantei corporative în Republica Moldova, în opinia autoarei L.Platon [1], constă în faptul că societățile pe acțiuni se confruntă cu consecințele procesului de privatizare contra bunuri patrimoniale, ceea ce a condus la formarea unei structuri extrem de dispersate a acționarului și care, pe parcursul anilor, nu participă la administrarea societăților, înregistrându-se 2 milioane de acționari minoritari. În același timp, această situație a determinat apariția unui grup puternic de acționari majoritari, care au o poziție dominantă de control al managementului, în defavoarea intereselor acționarilor minoritari și altor părți asociate, precum salariații, investitorii, creditorii etc. Problema cea mai importantă este încălcarea drepturilor acționarilor minoritari și diminuarea beneficiilor acestora de către acționarii majoritari. În cadrul multor societăți, Consiliul de administrație și cenzorii au doar un rol formal de aprobare a deciziilor managerilor sau ale acționarilor majoritari.

După cum am menționat anterior, problema guvernantei corporative a atras atenția atât a entităților, cât și a investitorilor odată cu aprobarea în anul 2007 a Codului de Guvernanta Corporativă de către CNPF. Printre primii aderenți ai Codului s-au enumerat societățile cu capital strain, care trebuie să se conformeze atât cerințelor din exterior, cât și necesității de atragere continuă a investițiilor. Anume investitorii acordă o mare atenție sistemelor de guvernanta corporativă implementate într-o companie și sunt dispuși chiar să plătească în plus pentru rezultate performante în domenii.

Este necesar să menționăm că aderarea la Cod a avut loc destul de încet. Specialiștii în domeniul pieței financiare din Republica Moldova explică aderarea lentă a societăților prin două motive: frecvențele dispute chiar între acționari și lipsa unei culturi financiare.

Între timp, Codul a fost actualizat la bunele practici de guvernanta corporativă, printr-un proiect comun dintre Camera de Comerț și Industrie (CCI), Corporația Internațională de Finanțare (IFC) și CNPF. Astfel, CNPF a aprobat un nou Cod de Guvernanta Corporativă [12], care a intrat în vigoare la 04.03.2016. Entitățile de interes public sunt obligate să se conformeze prevederilor Codului, iar societăților pe acțiuni care nu reprezintă entități de interes public li se recomandă aprobarea acestuia. Cele mai importante prevederi conținute în Cod se referă la drepturile acționarilor în materie de guvernanta corporativă și, anume: dreptul de a participa și de a vota în cadrul adunării generale a acționarilor; dreptul de a obține la timp și în mod regulat informații relevante și suficiente cu privire la societate; dreptul de a alege și de a revoca membrii Consiliului de administrație și dreptul de a aproba tranzacțiile cu conflicte de interese.

Un rol important în abordarea conceptului de guvernare corporativă are stabilirea elementelor constitutive și interacțiunea dintre acestea. Studiul efectuat de către noi a modelelor de guvernare corporativă pe plan internațional denotă prezența în structura acestora a unor elemente-cheie care sunt relevante pentru audit. În acest context, au fost studiate modelele guvernării corporative elaborate de către K.H. Spencer Pichett și Institutul Auditorilor Interni din Marea Britanie și Irlanda, ale căror elemente constitutive au fost preluate de practica în domeniu din mai multe țări. Elementele de bază relevante pentru audit, care sunt comune ambelor modele de guvernare corporativă, reprezintă auditul intern, auditul extern și comitetul de audit.

Interacțiunea auditului intern cu elementele constitutive ale guvernării corporative

Analizând conținutul standardelor IIA, observăm că acestea nu conțin un standard separat aferent relațiilor dintre auditul intern și celelalte elemente ale guvernării corporative. Totodată, aspectele referitoare la rolul auditului intern, subordonarea și independența acestuia le putem examina prin prisma mai multor standarde. Astfel, standardul 2110 „Guvernarea” [13] specifică modul în care auditul intern se încorporează în modelul guvernării corporative. Acesta prevede că activitatea de audit intern trebuie să evalueze și să formuleze recomandări adecvate pentru îmbunătățirea procesului de guvernare privind îndeplinirea de către acesta a următoarelor obiective:

- ✓ promovarea unei conduite etice adecvate și a valorilor corespunzătoare în cadrul organizației;
- ✓ asigurarea unui management eficace al performanței în cadrul organizației și asumarea răspunderii;
- ✓ comunicarea informațiilor privind riscul și controlul către domeniile corespunzătoare din organizație;
- ✓ coordonarea activităților și comunicarea informațiilor între consiliu, auditorii interni, auditorii externi și conducere.

În opinia noastră, o guvernare corporativă bună trebuie să fie constituită pe baza interacțiunii eficace a următoarelor elemente: Consiliul societății ca reprezentant al acționarilor, organul executiv, auditul extern și auditul intern. Este necesar ca aceste elemente ale guvernării corporative să aibă roluri și sarcini clar determinate.

Rolul Consiliului societății constă în stabilirea strategiei corporative, stabilirea politicilor de bază, monitorizarea și evaluarea regulată a activității organului executiv. Organul executiv răspunde pentru atingerea obiectivelor stipulate în strategia și în business-planul societății, de asemenea pentru conducerea de zi cu zi a acesteia. Rolul auditului extern constă în evaluarea independentă a raportării financiare a societății. Iar auditul intern în guvernarea corporativă constituie o parte componentă a sistemului de control intern, care joacă un rol de bază în asigurarea conducerii eficace a entității.

În condițiile economiei concurențiale, managementul entității este cointerestat să dețină o sursă credibilă de informație. Pentru Consiliul și organul executiv o atare sursă constituie auditul intern, care poate să furnizeze informații credibile și oportune:

- ✓ despre riscurile interne și externe cu care se confruntă entitatea;
- ✓ despre cazurile de fraudă depistate;
- ✓ despre abaterile de la codul etic etc.

Totodată, auditul intern poate să îndeplinească rolul unei surse de formare – să ofere consiliere membrilor Consiliului societății pe diferite subiecte. Aici avem în vedere: modificările legislative (inclusiv în contabilitate și raportare financiară), care influențează semnificativ asupra entității; influența standardelor de raportare financiară; principiile esențiale ale controlului intern; bunele practici ale guvernării corporative (spre exemplu, principiile de activitate a Consiliului societății și a Comitetului de audit); schimbările și tendințele dezvoltării ramurii.

În aceste circumstanțe, îndeplinirea cu succes a acestui rol depinde într-o mare măsură de următorii factori:

- 1) dacă organul executiv posedă informații necesare pentru luarea deciziilor corecte;
- 2) dacă există un sistem eficace de control al deciziilor luate.

De asemenea, în obținerea consilierii sunt cointeresați și managerii liniari (operaționali), pe care îi preocupă întrebările ce țin de majorarea eficacității proceselor de business, de care aceștia sunt responsabili [14].

În același timp, este necesar să menționăm că odată cu ridicarea responsabilității Consiliului societății și a organului executiv conform legislației în vigoare, crește importanța rolului auditului intern în calitate de sursă de asigurare în domeniul controlului intern, al managementului riscurilor și al guvernării corporative.

În opinia noastră, un alt aspect important în contextul guvernării corporative îl reprezintă independența auditorilor interni. Independența auditorilor interni este un subiect care a suscitat numeroase dezbateri și preocupări

atât în planul cercetării științifice, cât și în cel profesional. Trebuie să precizăm că nivelul de subordonare a auditului intern influențează direct independența auditorilor. Întrebarea: *cui trebuie să se subordoneze auditul intern, ca modalitate de asigurare a independenței acestuia?* este actuală atât în activitatea practică a auditorilor interni de peste hotare, cât și a celor din țară.

La momentul actual nu există un răspuns universal la această întrebare. Stabilirea nivelului de subordonare a auditului intern este condiționată de îmbinarea mai multor factori, printre care am putea menționa caracterul relațiilor și interacțiunea dintre Consiliul societății și organul executiv, profesionalismul Consiliului societății și gradul de competență al managementului și, nu în ultimul rând, nivelul de dezvoltare al culturii corporative în entitate.

Principiul de independență a auditului intern este clar stipulat în standardul IIA 1100 „Independență și obiectivitate” [13], care prevede că activitatea de audit intern trebuie să fie independentă și auditorii interni trebuie să dea dovadă de obiectivitate în îndeplinirea responsabilităților ce le revin. Independența reprezintă libertatea în raport cu condițiile care amenință capacitatea activității de audit intern de a îndeplini responsabilitățile privind auditul intern într-o manieră nepărtinitoare. Pentru a atinge nivelul de independență necesar, conducătorul executiv al auditului are acces direct și fără restricții la conducerea superioară și la Consiliu. Acest lucru poate fi realizat printr-o relație duală de raportare. Amenințările la adresa independenței trebuie gestionate la nivelul fiecărui auditor intern, misiuni, funcții și organizații.

După cum vedem, pentru a securiza independența, normele profesionale impun practic subordonarea ierarhică a funcției de audit intern față de structurile care să-i permită îndeplinirea rolului său. Mai mult, conducătorul executiv al auditului trebuie să confirme Consiliului, cel puțin anual, independența organizațională a funcției de audit intern. Auditul intern nu trebuie să fie îngreunat de nicio imixtiune în determinarea sferei de cuprindere a activităților sale, în modul de desfășurare a activității și în comunicarea rezultatelor. Conducătorul executiv al auditului trebuie să comunice și să interacționeze direct cu Consiliul [15].

Analizând prevederile Codului de Guvernanță Corporativă elaborate de CNPF (după cum a fost menționat anterior), la fel Legea privind societățile pe acțiuni [16] și Legea privind instituțiile financiare [17], constatăm că acestea nu prevăd instituirea auditului intern, ci a comisiei de cenzori. Aceste două acte normative de bază de reglementare în domeniul guvernanței corporative în Republica Moldova la momentul actual nu specifică esența și rolul auditului intern în societăți.

Un alt element important al guvernanței corporative reprezintă auditul extern. Activitatea de audit extern se finisează cu emiterea raportului auditorului și, în acest mod, guvernanța corporativă este completată cu o treaptă adițională a responsabilității.

Pentru înțelegerea caracteristicilor și rolului auditului extern trebuie să-l abordăm prin comparație cu auditul intern, iar principalele asemănări sunt prezentate astfel:

- ✓ sunt profesii acceptate în plan internațional care se află într-o stare de dependență, datorată complementarității și interacțiunilor reciproce;
- ✓ sunt reglementate prin standarde recunoscute la nivel internațional;
- ✓ acceptarea standardelor de audit extern și a celor de audit intern pentru orice țară, corespunzător entitate, reprezintă un act de transparență și de bună practică în domeniu;
- ✓ ambele categorii de standarde se află într-o permanentă stare de îmbunătățire prin evoluția practică a celor două profesii;
- ✓ se bazează pe o disciplină profesională riguroasă și pe conformarea cu standardele profesionale;
- ✓ ambele sunt puternic legate de sistemele de control intern ale entității;
- ✓ sunt preocupate de depistarea erorilor, de modul de instrumentare a acestora și de eventualele consecințe asupra situațiilor financiare [18].

În opinia noastră, în pofida responsabilităților asumate, auditul intern și auditul extern reprezintă doi piloni de bază ai guvernanței corporative. De aceea, în activitățile sale trebuie să colaboreze reciproc. Standardul IIA 2050 „Coordonarea” prevede că conducătorul executiv al auditului ar trebui să facă schimb de informații cu alți furnizori interni și externi de servicii de asigurare și consiliere și să-și coordoneze activitățile cu aceștia pentru a asigura acoperirea adecvată a activităților și minimalizarea duplicării eforturilor. După cum vedem, prevederile normelor profesionale ale auditului intern aferente colaborării auditului intern cu cel extern sunt generale și au caracter de recomandare.

Analizând prevederile Codului de Guvernanță Corporativă și ale Legii privind activitatea de audit, constatăm că aceste acte nu conțin prevederi aferente relației auditului intern cu cel extern, totodată nici nu este

interzisă colaborarea acestora. În același timp, ISA 610 „Utilizarea activității auditorilor interni” nu impune auditorului extern să utilizeze activitatea funcției de audit intern pentru a modifica natura sau plasarea în timp sau pentru a reduce amploarea procedurilor de audit ce urmează a fi efectuate direct de către auditorul extern; aceasta este decizia auditorului extern atunci când stabilește strategia generală de audit. În cazul în care auditorul extern decide să coordoneze activitățile sale cu auditorul intern, este benefică abordarea următoarelor aspecte:

- ✓ plasarea în timp a activităților;
- ✓ natura activităților;
- ✓ amploarea ariei de cuprindere a auditului;
- ✓ pragul de semnificație pentru situațiile financiare ca întreg (unde este aplicabil și pentru categoriile specifice de tranzacții, solduri ale conturilor sau prezentări de informații) și pragul de semnificație funcțional;
- ✓ metodele propuse în vederea selectării elementelor și a dimensiunii eșantioanelor;
- ✓ documentația activității desfășurate;
- ✓ procedurile de revizuire și raportare.

În acest context, considerăm că colaborarea auditului intern cu cel extern trebuie să fie efectuată pe baza unei cooperări profesionale, care ar putea include [18]: coordonarea planurilor și programelor de audit, scopul fiind reducerea la minimum a suprapunerilor; pregătiri profesionale comune; schimburi profesionale de probleme, informații. De asemenea, un element important al colaborării poate să constituie schimbul de rezultate aferente testării sistemului de control intern.

Un alt element important al guvernancei corporative reprezintă comitetul de audit. Comitetele de audit au apărut în SUA cu peste 100 de ani în urmă, având scopul consolidării încrederii Consiliului director față de raportarea financiară a companiilor. În anii 70 ai sec. XX, bursa de valori din New York a stabilit cerința obligatorie de a deține un comitet de audit de către companiile ale căror valori mobiliare urmau să fie tranzacționate la bursă. Mai târziu această obligație a fost înaintată și de celelalte burse din SUA. Îar în anul 2002 înființarea obligatorie a comitetului de audit a fost stabilită de către actul Sarbanes-Oxley.

Analiza Legii Sarbanes-Oxley ne permite să constatăm că aceasta nu abordează în mod specific rolul auditului intern în cadrul guvernancei corporative, există cerințe de guvernance corporativă pentru comitetele de audit, auditorii externi, precum și sugestii privind importanța auditului intern [19].

Este necesar să menționăm că după SUA și alte state au introdus dezideratul respectiv. Spre exemplu, în Federația Rusă, la începutul sec. XXI a crescut interesul față de întrebările guvernancei corporative, inclusiv privind comitetul de audit. La 1 ianuarie 2005 au intrat în vigoare regulile, impuse de către bursa de valori PTC, care dictau cerințe mai drastice față de companiile, ale căror valori mobiliare erau admise în listele de cotaie la bursă, și anume: trebuiau să aibă în Consiliul director membri independenți, iar în structura Consiliului să fie prevăzut comitetul de audit. Iar în Marea Britanie, în pofida faptului că auditul intern nu este obligatoriu, constituirea comitetelor de audit sunt cerute de reglementările în sfera guvernancei corporative.

În România, conform Legii privind societățile comerciale, au fost înființate comitete de audit în entitățile din sectorul bancar. Recomandarea 27 din cadrul Codului de Guvernance Corporativă al Bursei de Valori București stipulează obligația Consiliului de administrație de a înființa un comitet de audit pentru a-l asista în îndeplinirea responsabilităților sale în domeniul raportărilor financiare, al controlului intern și în cel al gestionării riscurilor. În conformitate cu Legea privind auditul public intern, a fost constituit Comitetul pentru Audit Public Intern de pe lângă Unitatea Centrală de Armonizare pentru Auditul Public Intern, în sarcinile căruia au intrat monitorizarea implementării funcției de audit intern în sistemul public. Plus la aceasta, în această țară există cercetări în domeniul guvernancei corporative, care elucidează importanța, rolul și semnificația comitetului de audit în cadrul entității.

Pentru Republica Moldova comitetul de audit reprezintă un concept nou, care nu este implementat în practica entităților atât din sectorul corporativ, cât și din cel public al țării. Constituția comitetului de audit nu este prevăzută în niciun act normativ ce reglementează guvernancea corporativă. Înființarea comitetului de audit în entitățile de interes public este prevăzută de Legea privind auditul situațiilor financiare, care intră în vigoare la 1 ianuarie 2019.

Trebuie să menționăm că în literatura de specialitate străină se discută intens despre locul și rolul comitetului de audit, care ar trebui să fie foarte important în consolidarea controalelor financiare ale unei entități.

O serie de studii au constatat că în entitățile cu un comitet de audit, în special atunci când acest comitet este activ și independent, riscul apariției unor fraude este mai redus, precum și riscul altor abateri de raportare [20].

Comitetului de audit reprezintă un comitet al Consiliului director; scopul creării acestuia constă în asigurarea Consiliului că informația financiară furnizată acestuia este autentică și de calitate. Considerăm că activitatea comitetului de audit constituie un avantaj pentru entități, care se realizează prin asigurarea independenței Consiliului director, prin asistarea Consiliului director în îndeplinirea atribuțiilor sale conform legislației și, nu în ultimul rând, prin confirmarea intenției acestuia de a examina raportarea financiară, politica corporativă etc.

Comitetului de audit este înființat conform hotărârii Consiliului director și prezintă rezultatele activității sale și recomandările corespunzătoare nemijlocit acestuia. În același timp, Consiliul director trebuie să înțeleagă clar că existența comitetului de audit ridică calitatea procesului de întocmire a raportării financiare, dar nu-l eliberează de unele obligațiuni.

În practică este important ca atribuțiile comitetului de audit să fie stabilite distinct, luându-se în considerare o serie de factori, cum ar fi: dimensiunea și complexitatea entității; ramura de activitate; dimensiunea și structura Consiliului director; numărul altor comitete ale Consiliului director și funcțiile acestora; funcțiile auditului intern. Este necesar să menționăm că în practica internațională atribuțiile comitetului de audit sunt destul de complexe și pot include: evaluarea riscurilor corporative și a eficacității sistemului de control intern; responsabilități aferente dezvăluirii informației financiare; legătura cu auditorii externi; examinarea rezultatelor activității auditului intern; alte atribuții (evaluarea Codului de guvernare corporativă, efectuarea sau evaluarea investigațiilor speciale, evaluarea politicilor contabile, aprecierea conformității cu unele acte normative, evaluarea activității managementului financiar, evaluarea politicilor aferente conflictelor de interese, evaluarea remunerării managementului entității).

În contextul analizei atribuțiilor comitetului de audit urmează să facem o paralelă cu determinarea și reflectarea acestora în Legea privind auditul situațiilor financiare. Conform actului nominalizat, comitetul de audit are următoarele atribuții:

- ✓ informează Consiliul entității despre rezultatele auditului și contribuțiile acestuia la integritatea raportării financiare;
- ✓ monitorizează procesul de raportare financiară;
- ✓ monitorizează eficiența sistemului de control intern, de audit intern și (după caz) de management al risurilor din cadrul entității;
- ✓ monitorizează auditul situațiilor financiare individuale și al situațiilor financiare consolidate;
- ✓ verifică și monitorizează independența entității de audit, inclusiv prestarea serviciilor care nu sunt de audit;
- ✓ recomandă entitatea de audit care urmează a fi confirmată pentru efectuarea auditului și monitorizează procedura de selecție a acesteia.

După cum vedem, în atribuțiile comitetului de audit nu sunt specificate aspecte foarte importante, precum colaborarea cu auditul intern; colaborarea cu auditul extern; evaluarea principiilor și a Codului de guvernare corporativă și alte aspecte care se regăsesc în practica internațională.

În aceste circumstanțe, trebuie să menționăm că comitetul de audit trebuie să aibă o relație solidă cu auditul intern, care are un rol important în managementul riscurilor, în evaluarea sistemului de control intern și a guvernării corporative.

Responsabilitățile comitetului de audit și ale auditului intern sunt strâns legate în mai multe moduri. Astfel, odată cu creșterea intensității implementării principiilor guvernării corporative, crește și semnificația relației audit intern – comitet de audit. Comitetul de audit deține responsabilitatea majoră în asigurarea că mecanismele guvernării corporative sunt implementate și funcționează. În mod clar, unul dintre aceste mecanisme reprezintă o relație bună de cooperare cu auditul intern [20].

Concluzii

În baza studiilor realizate, au fost formulate unele concluzii:

1. Actualmente, pe plan internațional se atestă o creștere a interesului față de subiectul guvernării corporative, inclusiv față de rolul auditului intern în cadrul acesteia. În același timp, pentru majoritatea entităților din Republica Moldova conceptul guvernării corporative și implicațiile acesteia rămân necunoscute.

2. Analiza literaturii de specialitate denotă că în practica internațională s-au conturat mai multe modele de guvernare corporativă. În Republica Moldova predomină modelul bazat pe concentrarea înaltă a capitalului.

Modelul de guvernare corporativă diferă de la o țară la alta și nu poate exista un model unic acceptat, în pofida nivelului de dezvoltare economică, legislației în vigoare, particularităților atât politice, cât și culturale. Totodată, principiile guvernării corporative emise de OECD pot servi ca elemente de bază pentru orice model de guvernare corporativă, inclusiv pentru Republica Moldova.

3. Sinteza cadrului legal existent și a publicațiilor de specialitate ne permit să evidențiem evoluția și particularitățile guvernării corporative în Republica Moldova. O particularitate a evoluției guvernării corporative constă în faptul că societățile pe acțiuni se confruntă cu consecințele procesului de privatizare contra bunuri patrimoniale, ceea ce a condus la formarea unei structuri extrem de dispersate a acționarului. Această situație a determinat apariția unui grup puternic de acționari majoritari, care au o poziție dominantă de control al managementului, în defavoarea intereselor acționarilor minoritari și ale altor părți asociate, precum salariații, investitorii, creditorii etc.

4. Problema guvernării corporative a atras atenția atât a entităților, cât și a investitorilor odată cu aprobarea Codului de Guvernare Corporativă de către CNPF. Cele mai importante prevederi conținute în Cod se referă la drepturile acționarilor în materie de guvernare corporativă și, anume: dreptul de a participa și de a vota în cadrul adunării generale a acționarilor, dreptul de a obține în timp și în mod regulat informații relevante și suficiente cu privire la societate, dreptul de a alege și de a revoca membrii Consiliului de administrație și dreptul de a aproba tranzacțiile cu conflicte de interese.

5. Un loc important în abordarea conceptului guvernării corporative îl ocupă stabilirea elementelor constitutive și a interacțiunii dintre acestea. Studiul efectuat de către noi a modelelor de guvernare corporativă pe plan internațional denotă prezența în structura acestora a unor elemente-cheie, care sunt relevante pentru audit. Acestea reprezintă auditul intern, auditul extern și comitetul de audit.

6. În opinia noastră, o guvernare corporativă bună trebuie să fie constituită pe baza interacțiunii eficiente a următoarelor elemente: Consiliul societății ca reprezentant al acționarilor, organul executiv, auditul extern și auditul intern. Este necesar ca aceste elemente ale guvernării corporative să aibă roluri și sarcini clar determinate.

7. Un alt element important al guvernării corporative reprezintă comitetul de audit. Pentru Republica Moldova comitetul de audit reprezintă un concept nou, care nu este implementat în practica entităților atât din sectorul corporativ, cât și în cel public al țării.

Referințe:

1. PLATON, L. Guvernarea corporativă, o necunoscută pentru firmele moldovenești. În: *Capital Market*, 2012, nr.45 (465).
2. GHIȚĂ, M. *Guvernarea corporativă*. București: Editura Economică, 2008. 380 p.
3. FELEAGĂ, N. Guvernarea corporativă în economiile emergente: cazul României. În: *Economie teoretică și aplicată* (vol.XIII), 2011, nr.9 (562), p.3-15.
4. OECD. *Principles of Corporate Governance*. Paris: OECD Publications Service. <http://www.Oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/pdf>. [Accesat: 21.07.2018]
5. MORARIU, A. *Audit intern și guvernare corporativă*. <http://ro.scribd.com/doc/192507740/56051200-Audi-Intern-Si-Guvernanta-Corporativ> [Accesat: 27.07.2018]
6. CLICHICI, D. *Rolul guvernării corporative pentru sistemul bancar*. https://ince.md/uploads/files/1455112385_guvernanta-corporativa.pdf [Accesat: 28.08.2018]
7. CREȚU, P., CREȚU, R. Guvernarea corporativă – sursă de progres, inovare și democrație. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși”* din Târgu-Jiu, 2011, nr.2.
8. IONESCU, A. *Guvernarea corporativă în cadrul economiilor dezvoltate*. http://mastermrufeaa.ucoz.com/s4/Alin_Ionescu.pdf [Accesat: 21.07.2018]
9. GĂF-DEAC, M. *Particularitățile organizării gestiunii corporative în România: Teză de doctor în științe economice*. Chișinău, 2015. 146 p.
10. BOWMAN, B. Principii și recomandări propuse într-un nou Cod de Guvernare Corporativă. În: *Audit financiar*, 2010, nr.10, p.51.
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la adoptarea Concepției administrării corporative a întreprinderilor în economia națională, nr.22 din 16.01.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.3-5.
12. Hotărârea CNPF cu privire la aprobarea Codului de Guvernare Corporativă, nr.07/10 din 24.12.2015. CNPF.md [Accesat: 27.07.2018]
13. Standardele Institutului Global al Auditorilor Interni. <http://global.theiia.org>. [Accesat: 22.09.2018]

14. СОНИН, А. *Роль внутреннего аудита в корпоративном управлении*. <http://www.cfin.ru/press/zhuk/2004-12/15.shtml> [Accesat: 17.08.2017]
15. DOBROȚEANU, L., DOBROȚEANU, C., RĂILEANU, A. Independența auditorilor interni în contextul guvernanței corporative. În: *Audit financiar*, 2010, nr.3, p.18-22.
16. Legea Republicii Moldova privind societățile pe acțiuni, nr.1134 din 02.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.1-4.
17. Legea Republicii Moldova privind instituțiile financiare, nr.550 din 21.07.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.78-81.
18. GHIȚĂ, M. ș.a. *Guvernanța corporativă și auditul intern*. Chișinău: Tehnica Info, 2009. 658 p.
19. BOSTAN, I., GROSU, V. Rolul auditului intern în optimizarea guvernanței corporative la nivelul grupurilor de întreprinderi. În: *Economie teoretică și aplicată* (vol.VIII), 2010, nr.2 (543), p.63-84.
20. FULOP, M. Evoluția funcției de audit intern în contextual transparenței corporative. În: *Audit financiar*, 2017, nr.4, (147), p.343.

Date despre autor:

Elena PETREANU, doctorand, Școala doctorală *Științe Economice*; lector universitar, Facultatea de Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: epetreanu@mail.ru

Prezentat la 30.10.2018